

Kulturella folkdansföreningen
C/O Hans Löfgren
FORNUDDSVÄGEN 36 A
135 52 TYRESÖ

Byggnadsminnesförklaring av Kulturella folkdansgilletts gillestuga på fastigheten Näsby 53:1 med skyddsområde omfattande fastigheten Näsby 103:13 Tyresö kommun

BESLUT

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1§ lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML) Kulturella folkdansgilletts gillestuga på fastigheteten Näsby 53:1, Tyresö kommun, för byggnadsminne.

SKYDDSBESTÄMMELSER

För byggnadsminnet gäller följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas eller till det yttre förändras.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme eller planlösning. Ingrepp får heller inte göras i den ursprungliga fasta inredningen.
3. Ursprungliga ytskikt får inte ändras. Härmed avses målade ytor och ytor med ursprunglig patina.
4. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med traditionella material och metoder så att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
5. Det skyddsområde som markeras på bifogad karta får inte ytterligare bebyggas. Inom området får heller inte sådana åtgärder vidtas med mark eller vegetation att miljöns karaktär förvanskas.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Kulturella folkdansgillet, KFG, bildades år 1914 som en underavdelning till Kulturella Ungdomsrörelsen. Året efter föreningens grundande inleddes diskussioner om att bygga ett ”sommarhem”. För att finansiera det planerade sommarhemmet anordnades samkvämsverksamhet i gymnastiksalen på Södra Latin med uppträdanden av flera av tidens främsta sångare och skådespelare. Tillsammans med en penninggåva från Anders Zorn och en insamling bland gilletts medlemmar lyckades man samla ihop en tillräckligt stor summa för att kunna sätta planerna i verket. Via annonsering hittades en lämplig tomt i

Skälsätra. Tomten och det blivande hemmet döptes av medlemmarna till Solsäter och år 1920 började man uppföra gillestugan. Till stora delar var det medlemmarna själva som genom ideellt arbete uppförde byggnaden. Innan huset stod färdigt tog dock pengarna slut och arbetet fick läggas på is. Föreningsmedlemmarna lyckades inte på egen hand lösa de ekonomiska bekymren och vände sig då till börsdirektör Kurt Belfrage och genom hans försorg beviljades KFG ett banklån som gjorde det möjligt att återuppta arbetet. Taklagsfest hölls år 1920 och evenemanget filmade av SF och visades på biografer runt om i landet.

Gillestugan är uppförd efter ritningar av arkitekt Einar Rudskog, senare stadsarkitekt i Lidingö. Byggnaden i två våningar med överkragande övervåning samt souterrängvåning har en utpräglat allmogromantisk stil inspirerad främst av den traditionella arkitekturen i Dalarna. Byggnadsstommen av tjärat liggtimmer står på en grund av otuktad sten. På var sida om entrén finns tre mindre, horisontellt placerade fönster med rundade överstycken. I övrigt har fönstren två lufter och mittpost med nio rutor i varje båge. Bågarna är kopplade och utåtgående. På bottenvåningen är fönstren försedda med fönsterluckor i samma bruna kulör som fasaden. Fönsterfodren liksom övriga utvändiga fönstersnickerier är målade i en dalablå kulör. Taket täcktes ursprungligen av tjärpapp och ovanpå detta näver och slutligen torv. År 1967 ersattes torven av tvåkupigt tegel. Byggnaden kröns av en dekorativ nockprydnad i smidesjärn.

Huvudingången leder in till en rymlig hall med öppen spis. Till höger om hallen ligger "pojarnas rum". Den fasta inredningen utgörs här av väggfasta bänkar och tarrsängar med plats för 20 sovande. I ena hörnet finns en grönlaserad kakelugn. Till vänster om hallen är köket beläget där delar av den ursprungliga inredningen är bevarad. Från köket leder en dörr in till ett mindre serveringsrum. Vid hallens kortsida finns en trappa i furu som leder upp till den stora gilles- eller samlingsalen på övre plan.

Längs gillesalens långsidor löper väggfasta bänkar och en stor öppen spis är centralt placerad mitt på den ena långsidan. I samma vägg finns en sekundär dörr som tagits upp av brandsäkerhetsskäl. Gillesalen pryds bland annat av en fris målade av Jerk Werkmäster, träsniderier av Per Kers och allmogevävnader tillverkade av gilletts medlemmar. På det övre planet finns även "flickornas rum". Inredningsmässigt påminner rummet om "pojarnas rum" med tarrsängar och väggfasta bänkar. Till skillnad från pojarna fick dock flickorna ett garderobstrymme samt ett intilliggande toaletttrum. Från flickornas rum leder även en dörr ut till den ena av de två loggiorna. Den andra loggian nås från gillesalen. I gillesalen finns även en läktare från vilken en trappa leder upp till vindsplanet. Här uppe under takåsarna inreddes en bostad åt husmodern. Nedsprängd under bottenvåningen finns en källare som ursprungligen inrymde matkällare, vedbod, tvättstuga, torkbod, verkstad och garage. Numera finns här även våtutrymmen och bastu.

I byggnaden träffas Kulturella folkdansgilletts medlemmar regelbundet för att sy- och träslöjda, dansträna och umgås. Dansgrupper finns för både barn och vuxna. Föreningen anordnar julgille för de egna medlemmarna och valborgsmässo- och midsommarfirande för såväl medlemmar som allmänhet. Medlemmar har även möjlighet att låna stugan som festlokal vid privata högtidsdagar, men i övrigt är utlåningen restriktiv på grund av risken för slitage.

MOTIVERING TILL BYGGNADSMINNESFÖRKLARINGEN

Solsäter är både till det yttre och till det inre av en av landets bäst bevarade exempel på allmogromantiska miljöer i kategorin samlings- och föreningslokaler från 1900-talets första decennier. Exteriört uppvisar byggnaden många av de för tiden typiska dalaromantiska stildragen: tjärad stomme i liggtimmer, dalablå fönstersnickerier, nockprydnad i smidesjärn och småspröjsade fönster. Gillestugan är omgiven av resliga furor och belägen högt uppe på en bergknalle med utsikt över Långsjön, vilket vittnar om tidens nationalromantiska ideal.

Föreställningen att ett hem skulle skapas för dem som bodde där och helst också av dem själva avspeglas genom att såväl byggnaden som inredningen på Solsäter i hög grad är medlemmarnas eget verk. I inredningen återfinns många de attribut som ingick i föreställningen om möbleringen i ett allmogehem: den öppna härden, matvrån med platsbyggda bänkar i vinkel, väggur och färggranna textilier. Allt detta ansågs viktigt för att skapa den hemtrevnad som eftersträvades. Inspiration hämtades dock även utanför landets gränser vilket återspeglas i byggnadens entréhall. Med sin trappa, sällskapsdel och öppna spis visar rummet på den kombination av engelskt villaideal och allmogromantik som präglade det svenska villabyggandet. Sedan byggnaden uppfördes har den löpande och varsamt underhållits av föreningens egna medlemmar och de få förändringar som genomförts har karaktär av anpassningar och modifieringar som genomförts med stor respekt för byggnadens ursprungliga karaktär. Det tidstypiska uttrycket samt det faktum att byggnaden såväl interiört som exteriört är mycket välbevarad medför att den har ett högt arkitekturhistoriskt och arkitektoniskt värde.

Byggnadens konstnärliga värde är främst knutet till gillesalens målade utsmyckning bestående av en fris som löper runt hela rummet samt muralmålari på den putsade spisen, ett tidigt verk av Jerk Werkmäster. Detta var troligen det första monumentaluppdraget i den då 25-åriga konstnärens nyligen påbörjade karriär, en karriär som i hög grad skulle komma att handla om just dekorativt inredningsmålari i stort format. Även de träsnideriarbeten som utförts av Per Kers bidrar till byggnadens konstnärliga värde.

Som det första huset i området utgör gillestugan en viktig del i det ännu relativt välbevarade sportstugeområdet i Skålsåtra. Då gillestugan nyligen invigts grundade några av gillemedlemmarna föreningen Soltäpporna i syfte att även köpa den angränsande tomten. På denna tomt uppfördes sedermera tre mindre sommarstugor i samma dalaromantiska stil som gillestugan. Trots att dessa

sommarstugor i viss mån byggd om och byggts till och därmed förlorat en del av sin autenticitet, utgör bebyggelsen tillsammans med den i sammanhanget viktiga dansbanan en helhet med en sammanhållen karaktär. I ett lokalt perspektiv har Solsäter därför ett betydande miljöskapande värde.

Gillestugan är ett sällsynt välbevarat exempel på en föreningslokal av den typ som flera föreningar lät uppföra, och ännu fler drömde om att uppföra, under decennierna kring sekelskiftet 1900. Byggnaden har därmed ett samhälls- och socialhistoriskt värde då den berättar om föreningsliv kring sekelskiftet, men också om den ungdoms- och hembygdsrörelse som växte sig stark under 1900-talets första decennier och som folkdansgillet var en del av.

Solsäter används, ägs och vårdas ännu av Kulturella folkdansgillet som en gång uppförde byggnaden, och gillestugan används fortfarande som föreningslokal för medlemmarna. Detta utgör ett kontinuitetsvärde som är en viktig aspekt av det kulturhistoriska värdet.

Att gillestugan ända sedan uppförandet har haft ett stort identitetsvärde för Kulturella folkdansgilletts medlemmar framgår tydligt i minneskrifter liksom i det stora antal artiklar som skrivits om byggnaden i föreningens tidning *Rillen*. Ett belysande exempel på detta är hämtat ur Margit Hultmans *Sommarhemsdrömmar*: ”Ja, när man ser sig omkring i stugan så finner man i varje detalj kärlek, en sådan som endast föräldrar kunna ha till sina barn vilka de sett dag för dag växa upp och bli stora, liksom gillestugan nu växt upp från marken och blivit stor, kanske rent av växt sina föräldrar över huvudet.” Det faktum att gillestugan tillhör områdets äldsta hus talar för att byggnaden har ett identitetsvärde även för lokalbefolkningen liksom för dem som har en anknytning till trakten. Av många förknippas Solsäter sannolikt främst med midsommar eftersom Kulturella folkdansgillet anordnat välbesökta midsommarfiranden här sedan byggnaden uppfördes. Beträktat ur ett lokalt perspektiv finns således även ett traditionsvärde kopplat till gillestugan och miljön på Solsäter.

ÄRENDETS HANDLÄGGNING

Fråga om byggnadsminnesförklaring av gillestugan väcktes av fastighetsägarna Kulturella folkdansgillet genom medlem Hans Löfgren. Efter besök på plats samt utredning av byggnadens kulturhistoriska värde kunde Länsstyrelsen konstatera att byggnaden uppfyller kraven för byggnadsminnesförklaring. Ett förslag till beslut med skyddsföreskrifter remitterades till fastighetsägarna som tillstyrkte förslaget.

UPPLYSNINGAR

Om det finns särskilda skäl, kan Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs. Länsstyrelsen lämnar utan kostnad för ägaren råd och anvisningar i fråga om råd och underhåll.

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholms län enligt anvisningar på bilaga.

Beslut i detta ärende har fattats av länsöverdirektör Katarina Kämpe. I beslutet har även tf miljödirektör och länsantikvarie Maria Malmlöf deltagit samt 1:e antikvarie Kersti Lilja och antikvarie Karin Svanström, föredragande.

Katarina Kämpe
Länsöverdirektör

Karin Svanström
Antikvarie

Bilaga

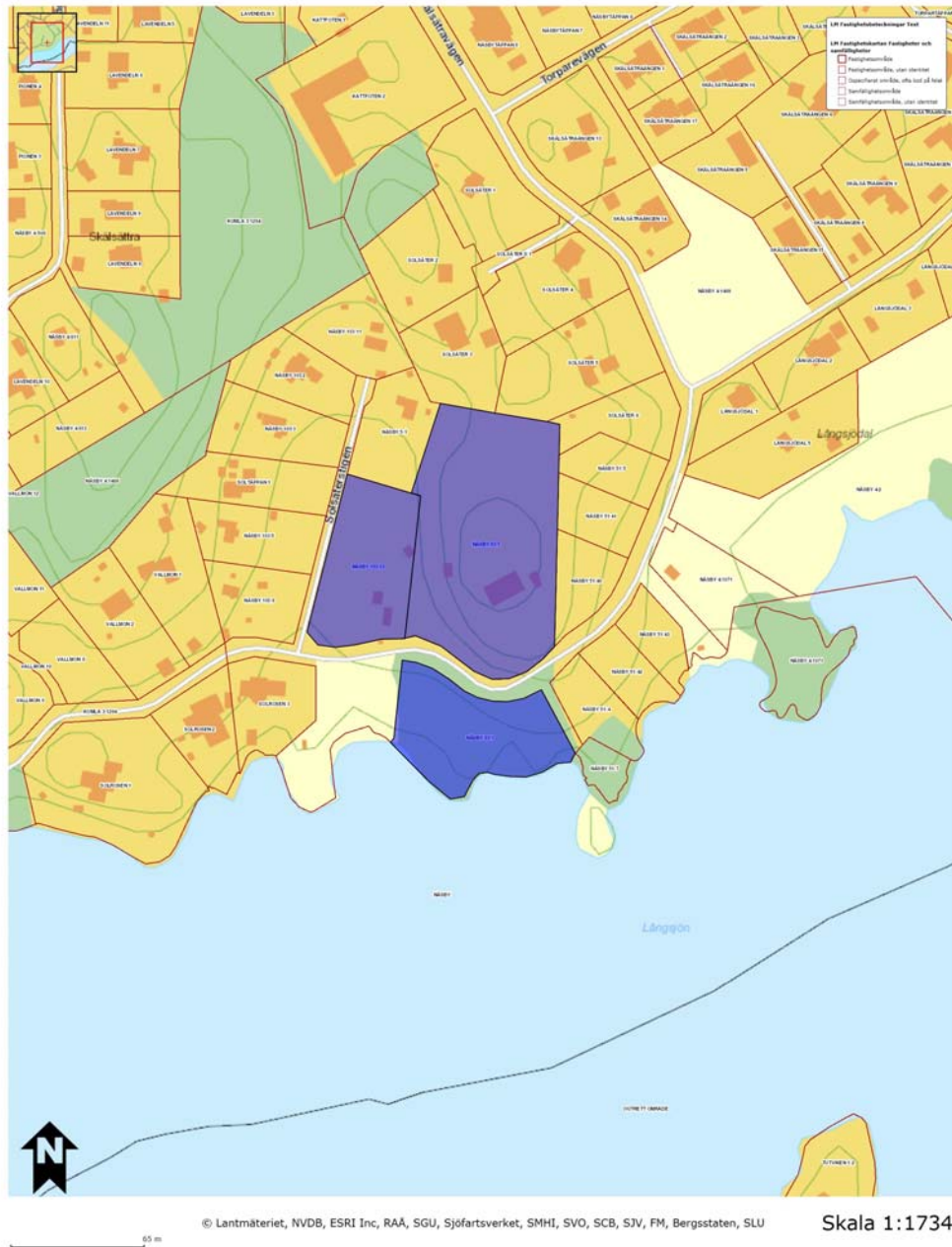
Besvärshänvisning
Karta över skyddsområdet

Kopia till

Mk (exp, hla, kl)
Riksantikvarieämbetet
Stockholms läns museum
Byggnadsnämnden i Tyresö kommun
Inskrivningsmyndigheten

Karta över skyddsområdet

Skyddsområdet markerat med blått /lila.